

loqui et judicare, sed id modo non faciam, quia Pater qui verax est in promissis, sicut promissit se missurum in mundum ad eum salvandum, non ad judicandum; ita veraciter id ipsum prae-stat jubetque ut id faciam: quare ego illi obsequens nolo jam vos judicare, sed tantum loquor ea quae audivi a Patre, scilicet ea quae ad salutem mundi spectant.

Secundo, Maldonatus, *g. d.* Multa possem de vobis vere ac meo jure dicere atque judicare; quod si fecero, nemo poterit iudicium meum reprehendere, quia « qui misit me verax est, et ego quae audivi ab eo, haec loquor in mundo. » Verum dure hic pro *sed*, substituitur *quia*.

Tertio, Rupertus, *et sed* refert superius ad *principium*, *g. d.* Licet dixerim me esse principium, id est principem Deum, ac id ipsum loquor asseramque vobis, tamen id ipsum non loquor ex meipso; sed est Deus Pater, qui misit me, iustitiae ut haec quae ab ipso audivi, loquar et praedicem.

Quarto, alii, *g. d.* Vos quidem non creditis me esse Messiam, sed tamen scitote quod Pater coelestis, qui misit me quasi Messiam et legatum suum, vult me id ipsum loqui et praedicare.

Quinto, alii, *g. d.* Multa habeo de vobis judicare in die iudicii, quem vos non expectatis, nec creditis, sed est Pater meus verax, qui sicut promissit me fore iudicem in illo die, ut cuique pro meritis fidei vel infidelitatis, praemia vel supplicia assignem, ita reipsa praestabit et opere complebit. Verum sensus quem initio dedi, planus videtur et genuinus.

QUE AUDIVI AB EO, — tum qua Deus, tum qua homo. Unde Interlinearis ait: « Idem est audire ab eo, quod esse ab eo. » Et Augustinus: « Dat gloriam Patri aequalis Filius, *g. d.* Do gloriam ei cuius sum Filius, quomodo tu superbis adversus eum cuius es servus? »

27. ET NON COGNOVERUNT QUIA PATREM EJUS (id est suum) DICEBAT DEUM. — Graeca jam tantum habent, *quod Patrem suum eis dicebat*, id est quod Patrem suum eis indicabat esse Deum; et sic cum Graeco legitur Syrus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Augustinus et Beda; sed eodem redit sensus, quem Latina versio longe melius et clarius expressit, cui plane consentit versio Arabica. Quare omnino verisimile est olim in Graeco extitisse *et Deum*. Loquebatur Jesus tecte et obscure, ne Phariseorum odia contra se inflammaret: si enim clare dixisset: Ego sum unigenitus Dei Patris Filius, lapidasset eum quasi blasphemum. Dixit ergo involute et tecte: « Ego sum principium, » vel, ut Graece est, a *principio*, id est a Deo Patre ab aeterno genitus; et: « Qui misit me verax est. » Quare ex his verbis Pharisei non cognoverunt Jesum asserere quod Deus esset suus Pater; aliqui tamen argutores ex eis, id subodorari et suspicari poterunt, sed clare id non cognoverunt, unde eum

arguere nequiverunt: certe neutri cognoverunt; id est crediderunt id esse verum; idque factum est Dei consilio, ne impediatur Christi passio, indeque hominum redemptio: « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent, » ait Paulus, *I Corinth. II, 8.* Unde S. Augustinus: « Differo, ait, cognitionem meam, ut impleam passionem meam, » per manus vestras, ait Interlinearis.

28. DIXIT ERGO EIS JESUS: CUM EXALTAVERITIS FILIUM HOMINIS, TUNC COGNOSCEtis QUIA EGO SUM, ET A MEIPSO FACIO NIHIL, SED SICUT DOCUIT ME PATER, HEC LOQUOR. — « Cum exaltaveritis, » cum me in crucem susuleritis; crux enim erat in alto. Christus crucifixionem suam vocat « exaltationem: » quia, etsi videretur summa ejus depressio, dedecus et ignominia; tamen revera ex Dei providentia, facta est summa ejus exaltatio, decus et gloria, ut omnes gentes Christum crucifixum adorent, et ab eo veniam, gratiam et gloriam sperent et expectent: hoc enim tanta sui humiliatione meruit Christus, juxta illud Pauli: « Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omnes nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum, » *Philip. II.* Idem facit Deus cullibet Christiano et Christi assecte, qui propter Christum deprimitur, vel ultra se humiliat et deprimit, juxta illud ejus decretum: « Omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. »

TUNC COGNOSCEtis QUIA (quod) EGO SUM, — scilicet Messias Dei Filius, quem me esse praedico, non autem merus homo, uti vos nunc existimatis. In Christi enim cruce, morte, resurrectione et deinceps, multi Judaeorum visa tanta Christi patientia, charitate, zelo, tantisque prodigiis et miraculis compuncti crediderunt in eum: unde his visis dicebat Centurio: « Vere Filius Dei erat iste; » idque Christus sua cruce meruit, ac a Patre petiit et impetravit, ut patet *Lucae XXII, 48; Act. II, 41.* Ita S. Augustinus: « Videbat, ait, sibi aliquos post passionem suam credituros. Dicit vero hoc illis, ne quisquam sibi male concensus desperet, quando eis condonatur homicidium, qui occiderunt Christum. » Sic et S. Chrysostomus, Cyrillus, Leontius, Euthymius, Theophylactus et alii.

ET A MEIPSO FACIO NIHIL, SED SICUT DOCUIT ME PATER, HEC LOQUOR. — Idem saepe Christus inculcat, tum ut humiliter de se loquatur, tum ut doctrinae suae auctoritatem ex Deo Patre concillet. Ita Chrysostomus. Porro, « non sic Pater docuit Filium, quasi indocitum genuerit; sed hoc est docuisse, scientiam genuisse: hoc est Filio esse, quod nosse. Pater gignendo dedit ei sicut esse, ita et nosse, » ait Augustinus.

29. ET QUI NE MISIT, MECUM EST. — Hoc addit, ait S. Chrysostomus, ne Patre quasi se docente, minor esse putaretur: illud dispensationis, hoc deitatis est. Et S. Augustinus: Misit, ait, Pater Filium, sed non recessit a Filio. Porro Pater est cum Filio, non tantum per indiscretam et eandem numero essentiali deitatis, ut explicat S. Augustinus, sed etiam per singularem providentiam, regimen et gubernationem humanitatis ab eo assumptae: hanc enim Deus quasi auriga regabat et dirigebat ad omne opus, quo fiebat ut singula Christi opera essent eximia, perfecta, heroica, divina. Ita Rupertus, Euthymius et alii.

30. HEC ILLO LOQUENTE, MULTI CREDIDERUNT IN EUM. — Multi ex simpliciter, candida et docili turba, sed pauci vel nulli ex superbis et invidis Phariseis. « Crediderunt in eum, » tum quia rationum ejus evidenter convincerentur; tum quia gratia, spiritu, vi et efficacia sermonum ejus capiebantur, dicentes: « Nunquam locutus est homo, sicut homo hic, » cap. VII, vers. 46.

31. DICEBAT ERGO (ut eos in fide jam accepta confirmaret) JESUS AD EOS, QUI CAEDIDERUNT EI, IDEOS: SI VOS MANSERITIS IN SERMONE MEO, VERE DISCIPULI MEI ERITIS. — « Judaeos » intelligit plebeos, quos opponit principibus, Phariseis et sacerdotibus incredulis. « Si vos manseritis in sermone meo, » id est si in mea doctrina et fide, quam jam accepistis, perseveraveritis, inquit S. Augustinus, Leontius, Chrysostomus, Cyrillus et Theophylactus, « vere discipuli mei eritis, » scilicet fideles et constantes, ut per persecutiones et cruce me generose sequamini usque in caelum, ibique me discipuli et assecte, imo filii et haeredes sitis in felicitate et gloria, sicut hic fuistis in fide et tribulatione: quare digni eritis discipulorum meorum uti nomine et titulo, sic et merito eo praemio.

32. ET COGNOSCEtis VERITATEM, ET VERITAS LIBERABIT VOS. — Per *veritatem* ipsum Christum, qui est via, veritas et vita, intelligunt Graeci, S. Chrysostomus, Cyrillus, Euthymius et Theophylactus, *g. d.* Si permanseritis in fide mea, cognoscetis deo esse veritatem, adumbratam in umbris et figuris legis veteris, a quibus proinde liberabo vos, ut servialis Deo, non in corporeis caeremoniis et figuris, sed in spiritu et veritate fidei, spei et charitatis, ut dixi cap. IV, 23.

Secundo, et magis proprie ad mentem Christi, *g. d.* Si manseritis in mea doctrina, quam ego vos docui, per ipsam ejusdem experientiam et praxin cognoscetis et quasi gustabitis quam illa sit, salutaris, sincera et pura; atque eadem ipsa vos liberabit, Graece *διαβεβαιωσιν*, id est liberos et ingenios reddet, liberos, inquam, a jugo et servitute peccati. De hac enim proprie hic accipit, ex eo quod subdit vers. 31: « Qui facit peccatum, servus est peccati. » Fides enim mea deducet vos ad penitentiam, contritionem et caritatem, quae abolet omne peccatum. Ita

Rupertus, Jansenius, Maldonatus et alii, ait S. Augustinus, serm. 48 *De Verbis Domini secundum Joannem*: « Si non delectat veritas, inquit, delectat libertas, etc.; plane reddidit libertatem, si abstulit iniquitatem. »

Anagoge, liberabit vos mea doctrina a corruptione hujus mortalitatis, multitalitatis, corruptionis et exsili, quia deducet vos ad libertatem beatam immortalitatis et gloriae filiorum Dei. Ita S. Augustinus hic, *tract. 40*: « Quid, ait, promittit credentibus, fratres? et cognoscetis veritatem. Quid enim non illam cognoverant, quando Dominus loquebatur? Si non cognoverant, quomodo crediderunt? Non quia cognoverunt, crediderunt enim ut cognoscerent, crediderunt: credimus sed ut cognoscamus, non cognoscimus ut credamus: quod enim cognitur sumus, nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Quid est enim fides, nisi credere quod non vides? fides ergo est, quod non vides, credere; veritas, quod credidisti, videre. »

Haeec hic quadruplicem esse servitutem, quam abstulit, et quadruplicem libertatem, quam attulit Christus. *Prima* servitus fuit sub onere legis veteris, quam Christus abstulit per libertatem Evangelii.

Secunda servitus fuit sub jugo peccati: hanc abstulit Christus per libertatem justitiae.

Tertia servitus fuit sub dominio concupiscentiarum, quam Christus abstulit per libertatem spiritus, ac dominium caritatis et gratiae.

Quarta servitus fuit sub morte et mortalitate, omnibusque hujus vitae arumms, quam auferet Christus per libertatem resurrectionis et gloriae. Quare non agitur hic de libertate arbitrii, quasi peccatores adeo sint servi peccati, ut careant libero arbitrio, quod eis resiliat Christus, cum eos justificat. Peccator enim non nisi per liberum arbitrium peccat, et penitens non nisi per liberum arbitrium gratia Dei adjutum, ponit et justificatur.

Quare inepte Calvinus hic negans tam peccatoribus quam justis liberum arbitrium, « Nos, inquit, servituti proprie concessi, non nisi Christo liberatores gloriamur. » Censet enim ipse nos intrinsece non esse liberos, sed extrinsece per libertatem Christi: sicut enim censet nos intrinsece non esse justos per inherentem nobis justitiam, sed tantum extrinsece per justitiam Christi nobis a Deo imputatam: quorum utrumque heresis est non tantum impia, sed et impo-
rta, inepta et stolidia.

33. RESPONDERUNT (Judei, non tam credentes in eum, de quibus vers. praeced., quam increduli, ut patet ex sequent.) EI: SERVEN ABRAHAMEN SUMUS, ET NEMINI SERVIVIMUS UNQUAM: QUOD QUID DICIS: LIBERI ERITIS? — Christus dicendo, « si manseritis in sermone meo, etc., cognoscetis veritatem, quae abolet omne peccatum. Ita

Judeis obhæcerat ignorantiam et servitutem, quasi ex utraque eos sit liberatus per veritatem et libertatem. Judei de stirpe Abraham gloriantes, senserunt se pungi a Christo, ac dissimulantes ignorantiam superbe servitutem arripunt nequamque se esse vel fuisse servos, ac proinde libertate Christi non egere, *g. d.* Nos sumus filii magni patriarchæ Abraham, ideoque ingenui et liberi, nec ulli servivimus unquam; quare neque nativitate, neque conditione sumus servi. Sic hodie multi, ait S. Chrysostomus, si arguantur eorum mores impuri et improbi, dissimulant; sed si tangatur eorum genus et nobilitas, exultant velut phrenetici. Verum Judei non intellexerunt Christum; Christus enim non de servitute et libertate civili, sed spiritali loquebatur, quod scilicet a servitute peccati per libertatem gratiæ eos liberaret.

Ad vere
dicitur
Judei
Nemini
servivimus
unquam
guam.

Quæres, an vere Judei dicant: « Nemini servivimus unquam? » nam olim servierunt Ægyptis, cum liberati et educti fuere a Mose; item Babyloniis, cum sub Joachim et Sedecia capti et abducti fuere in Babylonem; item Philistæis, Ammonitis, etc., tempore Judicium. Respondent S. Chrysostomus, S. Augustinus, Leontius, Beda, Judæos gloriabundos plus æquo suum genus extollere, ideoque falsum dicere et mentiri; sed hoc sensu mendacium suum velare, quod licet a Babyloniis, Ægyptiis aliisque gentibus fuerit subacti, nunquam tamen in servos, id est in mancipia, fuerint distracti et venditi.

Secundo, Cajetanus, Toletus, Iansenius et alii respondent, patres quidem horum Judæorum servivisse Babyloniis et Ægyptiis, hosce vero Judæos tempore Christi nemini servivisse; quia, licet subsessent Romanis et Tiberio Cæsari, tamen eorum non erant servi et mancipia, sed subditi duntaxat: necdum enim fuerant a Vespasiano et Tito excisi, tunc enim ab eis omnes Judei vel occisi fuere, vel ut mancipia capti et divenditi, adeo ut captivorum fuerint 97 millia, occisorum vero et mortuorum undecies centena millia, teste Josepho, lib. VII *Bellis*, cap. XVII.

Hic sensus magis congruus videtur. Nam dicere quod Patres ipsorum nemini servivissent unquam, fuisset nimis splendidum mendacium, quod sol ipse erubisset et Christus illico confunderetur. Dicit ergo: « Nos semen Abraham sumus, et nemini servivimus unquam, » *g. d.* Nos neque origine et genere sumus servi, quia sumus filii nobilis et inedyli Abraham; neque etiam sumus servi fortuna et conditione, quia nemini servivimus unquam. Ergo nullo modo sumus servi, sed omni ratione liberi, ingenui et nobiles; quia, licet Romanis subsessimus, eis tamen subsessimus politice ut subditi, non despoticæ ut servi et mancipia.

34. AMEN, AMEN (id est vere vere, vel certo certo, id est verissime et certissime. « Veritas, ait S. Augustinus dicit: multum commendat, quod ita

pronuntiat) » DICO VOBIS: QUIA OMNIS QUI FACIT PECCATUM, SERVUS EST PECCATI. — Christus Judæis obiectantibus se non esse servos, sed liberos, respondet se loqui de servitute, non civili, sed mystica, qua quis servit peccato. Porro, veretur de eisdem deesse loquitur in genere et in tertia persona, eadem proprie velit dicere: Vos facitis peccata multa, ideoque servi estis peccati, a qua servitute nemo vos liberare potest, nisi ego. « O miserabilis servitus, » exclamat S. Augustinus *tract. 41*, eademque subdit: « Servus nominis aliquando sui domini duris imperiis fatigatus, fugiendo quiescit: servus peccati quo fugit? secum se trahit quocumque fugerit. Non fugit seipsum mala conscientia, non est quo eat, sequitur se, imo non recedit a se: peccatum enim quod facit, intus est. » Causam aliam dat S. Petrus, *epist. II*, cap. II, vers. 19, dicens: « A quo enim quis superatus est, hujus et servus est. » Vide ibi dicta. Adde tertiam: Qui facit peccatum, servus est diaboli, qui instigat ad peccatum, sicut qui facit justitiam, servus est Dei, qui ad eum impellit. Diabolus autem summus est tyrannus, qui peccatores quasi mancipia exagitat, et ex uno scelere in aliud et aliud semper, ac tandem in gehennam pertrahit, uti videre est in sagis et magis. Quarto, quia peccatum post se relinquit concupiscentiam et inclinationem ad peccatum iterandum, quæ concupiscentia etiam post dimissum peccatum manet ad penam et tentationem. Unde Apostolus, *Rom. VII*, ait se venundatum sub peccato, ut quod noluit hoc agat (ut scilicet motus concupiscentiæ invitus sentiat), et bonum quod velit, nequeat perficere, ideoque exclamat: « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? » Quinto, quia peccator peccato quod fecit, quasi vinculis alligatur, ut se ab eo expedire nequeat, nisi Christus eum gratia sua liberet, juxta illud *Prov. V*, 22: « Iniquitates tuas capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur. » Et *Isaia V*, 18: « Væ qui trahitis iniquitatem in vinculis vanitatis, et quasi vinculum plaustris peccatum. » Vide utrobique dicta. Audi S. Gregorium, lib. IV *Moral.*, cap. XLII: « Qui se pravo desiderio subiecit, iniquitatis dominio dñdum libera mentis colla supponit; sed hinc domino contradicimus, cum iniquitati quæ nos ceperat, reluctamur. » Idem lib. XXV *Moral.*, cap. XI: « Quanto aliquis libentius pergit perversa quæ vult, tanto iniquitatis servitio obnoxius obligatur. » Est prosopopœia: peccato enim, quæ res inanima est, tribuitur persona heri, sive domini et tyranni, primo, ut significetur vis et tyrannus peccati et concupiscentiæ; secundo, quia sub peccato intelligitur diabolus, qui in regno peccati imperat, et peccatoribus dure dominatur; tertio, ut indicetur reatus peccati, quo peccatum peccatorem reum facit mortis et gehennæ.

Præclare S. Ambrosius *serm. 12 in Psal. CXVII*, ad illa: Tuus sum ego, salvum me fac: « Non potest, inquit, dicere secularis: Tuus sum; plures enim dominos habet. Venit libido, et dicit: Meus es, quia ea quæ sunt corporis concupiscis. Venit avaritia, et dicit: Meus es, quia argentum et aurum quod habes, servituti tuæ pretium est. Venit luxuria, et dicit: Meus es, quia unius diei convivium pretium tuæ vitæ est. Venit ambitio, et dicit: Plane meus es: necsis quod ideo imperare aliis te feci, ut mihi ipse servires? necsis quod ideo potestatem in te contuli, ut mee te subiecero potestati? Veniunt omnia vitia, et singula dicunt: Meus es. Quem tanti competunt, quam vile mancipium est? Porro, peccator qui nequit dicere Deo: « Tuus sum ego, » audit a diabolo, « Meus es tu. » Nam, ut subjicit S. Ambrosius: « Venit et introivit in eum Satanas, et cepit dicere: Non est tuus Jesu; sed meus est. Ea quæ mea sunt cogitat, quæ mea sunt in pectore voluit: tecum epulatur, et tecum pascitur; a te panem accipit, a me pecuniam; tecum bibit, et mihi tuum sanguinem vendit; tuus est Apostolus, et meus mercenarius. »

33. SERVUS AUTEM NON MANET IN DOMO IN ÆTERNUM: FILIUS AUTEM MANET IN ÆTERNUM. — *g. d.* Qui servus est peccati, uti vos, o Judei, estis, hic more servorum non habet jus manendi semper in domo heri, puta in Ecclesia Dei; nam post mortem ejicietur in tenebras exteriores gehennæ, uti eodem vos ejiciemini. At filius semper manet in domo heri, utpote patris sui, hoc est, ego semper maneo apud Deum Patrem meum in celo: quare si per me meamque gratiam a servitute peccati liberati fueritis, mecum quasi filii adoptivi semper in domo Dei, id est in Ecclesia, tam militante per gratiam, quam triumphante per gloriam in æternum felices et gloriosi manebitis. Ita S. Augustinus, Cyrillus, Beda et alii. Unde sequitur.

36. SI ERGO VOS FILIUS ABRAHÆ ERATIS, OPERA ABRAHÆ FACITE. — Nota *vè vere*, *g. d.* Nec Abraham, nec Moses, licet Deo charissimi servi, vos a peccato liberare poterunt, sed ego solus qui sum verus Dei Filius, Messias, redemptor et salvator mundi. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius et alii.

37. SCIO QUIA FILII ABRAHÆ ESTIS; SED QUÆRITIS ME INTERFICERE, NE INTERFICERE, — quod non fecit Abraham; *g. d.* Natura quidem estis filii Abraham, sed imitatione degeneres. Quare prospacia Abraham vobis non proderit, nisi ad majorem damnationem; Abraham enim in die iudicii damnabit vos, dicitque: Ego vos non agnosco pro filiis, quia Christum filium meum et fratrem vestrum persecuti estis et crucifixistis: ite ergo christicide in ignem æternum. Ita se Christus explicat vers. 40.

QUIA SERVO MEUS NON CAPIT IN VOBIS, — id est, ut Valabius, non habet locum in vobis; quia scilicet vos eum capere non vultis; Arabicus, non est firmus in vobis. Unde Origenes et Chrysostomus censent ac dici ad eos qui ante crederant in Christum,

sed obiter et leviter, ac repente, cum audirent se a Christo servos vocari irritati et exardescentes, mutata sententia et fide in perfidiam, volebant eum occidere. Planius et probabilius dicemus Christum hæc dicere ad incredulos, qui jam ante eum necem machinabantur.

38. EGO QUOD VIDI APUD PATREM MEUM, LOQUOR; ET VOS QUÆ VIDISTIS APUD PATREM VESTRUM, FACITIS. — *g. d.* Sicut ego loquor et doceo ea quæ vidi et audivi (in spiritualibus enim et divinis idem est videre et audire, ut dixi cap. v, 30), hoc est cognovi et intellexi a Deo Patre meo, sic pariter vos ea quæ vidistis, id est audistis, (unda Græci codices nonnulli cum. Chrysostomo et Leontio legunt, *habere*, id est audistis) et didicistis a patre vestro diabolo, non tantum loquimini, sed reipsa facitis, præsertim dum molimini me occidere. Ita S. Augustinus, Beda, Leontius, Euthymius, Rupertus. Diabolus enim hic vocari patrem Judæorum, non vero Abraham, clare docet Christus vers. 44, dicens: « Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis perficere: ille homicida erat ab initio. »

39. RESPONDERUNT, ET DIXERUNT EI: PATER NOSTER ABRAHAM EST, — quia Christus alium videbatur eis assignasse patrem, nec eum nominari, ut eum ex ore ejus eliciant, repetunt replicantque: « Pater noster Abraham est, » nec alium agnosceimus patrem.

DICIT IIS JESUS: SI FILII ABRAHÆ ESTIS, OPERA ABRAHÆ FACITE. — « Non negat eorum opinionem, ait S. Augustinus, sed facta condemnat. Caro eorum ex illo (Abraham) erat, vita non erat. » Græci nonnulli codices, et illos secutus Arabicus habent: *Si filii Abraham essetis, opera Abraham faceretis.*

40. NUNC AUTEM QUÆRITIS ME INTERFICERE HOMINEM, QUI VERITATEM VOBIS LOCUTUS SUM, QUAM AUDIITI A DEO: HOC ABRAHAM NON FECIT. — Clare explicat probatque Judæos non facere opera Abraham, quia Abraham neminem lesit, sed Lot et quotquot potuit, salvavit: Judæi autem Christum ledere et occidere satagebant. Simili modo Hebræi, in *Pirke Avoth*, cap. v: « Ex tribus, inquit, cognoscens quis sit discipulus Abraham, et quis Balaam. Qui enim oculo est gratio, spiritu benigno et anima satiabili, cui facile satisfit, hic est discipulus Abraham. Qui vero est oculo livido et invidio, spiritu superbo et anima insatiabili, hic est discipulus Balaam. »

41. VOS FACITIS OPERA PATRIS VESTRI. — Perstat Christus in eo quod dixit, Judæos non Abraham, sed alterius patris, cuius opera imitentur, esse filios, scilicet diaboli, quæm secundum nominat, sed nominabit vers. 44.

DIXERUNT ITAQUE EI: NOS EX FORNICATIONE NON SUMUS NATI; ET UNUM PATREM HABEMUS DEUM. — *ait qui?* Primo, Origenes, Cyrillus et Leontius censent Judæos vocem Christi dicentis, quod alium ab Abraham haberent patrem, scilicet adulterum,

irritatis, implicite et tacite conviciam in ipsum revertisse, q. d. Nos non sumus filii adulteri, sed talis tu ipse es; nam pater tuus non est Joseph, sed alius quis occultus adulter. Unde Origenes: «Atrocis, inquit, respondet, latenter designatus ex adulterio natum Christum.» Hoc enim in vulgus sparserat Pharisei nonnulli, Christus invidentes, ut ei famam et auctoritatem admerent. Hoc si verum est, fuit atrox hæc in Christum et B. Virginem calumnia et blasphemia.

Secundo, miles Euthymius et Rupertus, q. d. Nos non sumus filii Agar, quæ fuit ancilla et concubina (hoc est secundaria uxor) Abraham, ex Ismaele ejus filio, et Aervenis ejus posteris prognati; sed sumus filii Saræ, quæ fuit libera et domina, ideoque primaria uxor Abraham, ac ex illa per Isaac, qui fuit primarius filius, indeque hæres benedictionum Abraham, descendimus: filii enim concubinarum videbantur illegitimi et spurii, eo quod hereditate patris excluderentur, etsi reverentiam legitimi, sed secundarii.

Tertio, q. d. Nos non sumus nati ex fornicatione spirituali, id est ex idololatria, hoc est, non sumus filii Gentium idololatrarum, v. g. Agarenorum, sed sumus filii Abraham et Saræ, fidelium fidelis proles. Unde explicando subdunt: «Unum patrem habemus Deum.» Objicit Rupertus se debuisse eos addere vocem adversitativam sed, quam tamen omiserit, ac dixisse: Non sumus ex fornicatione, id est ex idololatria nati, sed, unum habemus Deum Patrem, quem colimus. Respondet Maldonatus: sed, et similes particulas sæpe omitti et subintelligi. Fornicatio enim in Scriptura præsertim apud Prophetas; mystica intelligitur, id est idololatria, quia per eam anima relicto Deo, qui est verus ejus sponsus, prostituit se idolis et demonibus, quasi adulteris. Ita S. Augustinus, Maldonatus et alii. Alludit ad Osee 1, 2: «Sume tibi uxorem fornicationum, et fac tibi filios fornicationum, quia fornicans fornicabitur terra.» Hinc accedit Theophylactus, qui exponit, q. d. Non sumus nati ex conjugii Judæorum cum uxoribus gentilibus; hæc enim conjugia lege erant vitia, ideoque illegitima et adulterina a Judæis habebantur.

Quarto, simpliciter et plane, Judæi Christo obijcienti alium patrem ab Abraham, scilicet diabolum (quem licet Christus non expresserit, Judæi tamen cum ei ipso intelligi subodorati sunt), upote cujus opera sequerentur, respondent plene, Ideoque bifariam, q. d. Nobis non alius adulter, ut tu obijcis, sed verus pater in terra est Abraham, in celo vero unus est Deus: quare nos non sumus ex fornicatione, sed ex legitimo conjugio Abraham cum Sara prognati, ac consequenter eundem Deum verum colimus, quem coluit Abraham pater noster: falso igitur criminaris nos quasi spurios, non facere opera Abraham, nec ejus fidem et pietatem imitari, nec Deum ejus colere, sed diabolum ejusque opera et instinctus perti-

cere. Inique ergo Deum Abraham verum tibi soli approprias, quasi tui solius patrem, nosque ab ejus filiatione excludis, et alteri, scilicet diabolo, assignas, facisque spurios et adulterinos, ideoque infames et vitiosos. Solent enim spurii levitatem et vitia parentum ex semine contrahere, ideoque esse leves, petulantés, lascivi: quæ de causa jure Canonico sunt irregulares et inhabiles ad sacerdotium (1).

42. DIXIT ERGO EIS JESUS: SI DEUS PATER VESTER ESSET, DILIGERITIS UTIQUE ME: EGO ENIM EX DEO PROCESSI, ET VENI. — Multi eorum ex fornicatione nati erant (et hoc satis insinuavit Christus, digito scribens in terra, cum accusaret adulteram, vers. 7 et 8); sed hoc omisso, ait Chrysostomus, upote occulto, turpi, infami et invidioso, Christus ostendit eos non esse ex Deo, hoc syllogismo:

Qui diligit Deum, diligit pariter Dei Filium, Atqui vos non diligitis Dei Filium, scilicet me, qui vobis per tot miracula idipsum probavi: Ergo vos quoque non diligitis Deum.

Sicut Ariani, qui negant Christum esse Dei Filium, negant pariter Deum Patrem: nec enim Pater est, aut dici potest, qui non habet filium.

Ego ENIM EX DEO PROCESSI (Græce ἔξω, id est exivit, ita Arabicus) ET VENI. — Græce ἔξω, id est venio, id est jam veni. S. Augustinus, Beda, Leontius, Ammonius et S. Hilarius, lib. VI. De Trinitate, censent hic denotare utramque Christi generationem, scilicet divinam et humanam, q. d. Processi a Patre per æternam generationem, veni in mundum per incarnationem pupæ factam. «Quod de Deo processit Verbum, æterna processio est, ait S. Augustinus; venit autem ad nos, quia caro factum est: adventus ejus, humanitas ejus.»

Planius Jansenius, Maldonatus et alii utramque, scilicet «processi et veni,» referunt ad incarnationem, sed ita ut æterna ejus generatio simul innatur et quasi præsupponatur, q. d. Exivi a Deo et veni in mundum, qui ante a Deo genitus exieram, eramque in celo Deus Dignus Filius. Hoc enim sensu ait Christus, cap. xvi, 27: «Pater amat vos, quia vos me amatis, et creditis quia a Deo exivi,» scilicet missus in carnem et mundum.

NEQUE ENIM A MEIPSO VENI, SED ILLE ME MISTI. — «Docet sibi non a se esse originem,» ait Hilarius, lib. VI. De Trinitate. Addit Origenes: hoc dicit propter quosdam a se venientes, et non missos a Patre, quos taxat Jeremias, cap. xxiii,

(1) Πορνεία, fornicatio, h. l. metaphorice est idololatria, quia populus Israeliticus ob arctissimum vinculum, cum Deo per veram religionem et summa benevolentiam jungebatur, sæpe cum uxore a Deo amata comparari solebat, et fides Deo data a populo, idololatria studio eodem modo fallabatur, quæ fides conjugii adulterio violari solet. Conf. Jud. ii, 17; I Paral. v, 25; Jaci. i, 21; Osee i, 2; iv, 12, etc. Hinc scilicet ad litteram genuinum esse patet etiam ex seq.: et non Patrem habemus Deum.

21, dicens: «Non mittebam eos, et ipsi currebant; non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant.» Hoc notat Lutherus, Calvinus caeterique heresiarchæ, quia nullo auctoritatem habente missi, seipsos intruseunt in entodras Ecclesie ad innovandam et perturbandam veram Dei fidem et religionem.

43. QUARE LOQUEBAR MEAM NON COGNOSCITIS? QUIA NON POTESTIS AUDIRE SERMONEM MEUM. — «Non potestis,» quia affixi vestræ superbie, avaritiæ, odio et invidia contra me, non vultis me «audire» et cognoscere. «Ideo audire non poterat,» ait S. Augustinus, quia corrigi credendo volebant,» sed, ut ait Glossa, «quia ex diabolo estis, in eo perseverare elegistis.» Sic et S. Chrysostomus, Theophylactus, Leontius et Euthymius. Vide S. Gregorium Nazianzenum, orat. A De Theolog., ubi docet non posse in Scriptura subinde idem significare quod non velle. Sic Math. xix, 12, dicitur: «Qui potest (id est qui vult) capere, capiat.» Secundo, magis proprie et nervose, q. d. Ideo sermones meos non intelligitis, quia ferre me docentem non potestis, et filia mea ne ad aures quidem admittere vultis, adeo sum vobis invisus et tanto mei odio laboratis, in eoque mentem obstinatis et obduratis. Ita Emmanuel Sa.

44. VOS EX PATRE DIABOLO ESTIS. — «Imitando, non nascendo,» ait S. Augustinus, citansque Iudæos. Exod. xvi, 3: «Pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cethæa,» addit: «Judæi, imitantes impietates eorum, invenerunt sibi parentes, non de quibus nascerentur, sed quorum mores sectantes, pariter damnarentur.»

Porro, qui diabolum hic S. Epiphanius, vers. 38 et 40, accipit Judam proditorem, qui idcirco a Christo, cap. vi, 70, vocatur diabolus; auctore vero Quæst. novi et veteris Testam., apud S. Augustinum, per diabolum intelligit Cain, qui Abelem fratrem occidit, sicut Judæi Christum. Sed certum est per diabolum hic ad litteram accipi Luciferum, ut patet ex seq.; hunc enim quasi patrem secuti sunt Judæi persequentes Christum: «Non utique successione carnis, sed criminis,» ait S. Ambrosius, lib. IV in Lucam.

Et (id est quia) DESIDERIA (græce ἰσχυρία, id est concupiscentias, cupiditates) PATRIS VESTRI VULTIS FACERE, — ut me occidatis. Explicat et dat causam, cur dixit eos esse ex patre diabolo, quia scilicet diaboli opera, suggestiones, instinctus sequuntur, et reipsi exequuntur.

Non dixit opera, inquit S. Chrysostomus, sed desideria, ostendens vehementer et illum et ipsos credibus delectari. Daemon enim ardet cupiditate occidendi et perdendi omnes homines, tum quia ipsius gloriam, a quo ipse excidit, invidet; tum ut Deo, quem quasi tortorem suum odit, noceat, eique homines adimat; hos enim Deus creavit ad imaginem suam, alque ad suam gratiam et gloriam æternam vocavit et prædestinavit.

ILLE HOMICIDA ERAT AB INITIO, ET IN VERITATE

NON STETIT. — «Homicida,» græce, significanter ἀδυνατόν; Arabicus, occisor hominum, fuit diabolus ab initio, creationis tunc mundi quam sui, puta sexto mundi die quo creatus est Adam; mox enim, ut ipse creatus est, Lucifer illi invidens eodem die ipsum omnesque ejus posteros occidit; quia persuasit ei ut pomum a Deo sibi poena mortis vitium comederet, itaque cum in mortem impulit, q. d. Sicut diabolus ab initio Adamum omnesque ejus posteros occidit, fia tunc per vos, o Judæi, me pariter, per quem a morte redimendi sumi homines, conatur occidere; perstat enim semper in sua ira, odio, nocendi et occidendi cupiditate, instar pardi et lupi, qui humanis carnibus pascitur; ideoque eorum necem et sanguinem assidue sinit. Quare ille idem est Lucifer, qui ab initio mundi Cainum impulit ut Abelem fratrem necaret, item fratres Josephi, ut eum neci destinarent; ipse reliquos homicidas ad homicidia instigavit et etiamnum instigat: nullo magis idem ille sinit necem et exitium animarum, etsi proprie de corde corporum hic agatur; hanc enim Judæi, instigante diabolo, machinabantur Christo. Ita Euthymius et S. Augustinus, lib. II Contra Litt. Petri., cap. xiii.

ET IN VERITATE NON STETIT. — Hoc est, in integritate, rectitudine et perfectione, puta in gratia, justitia et sanctitate, in qua conditus erat a Deo, «non stetit,» id est non permansit. Sic dicitur verum æternum, quod purum et perfectum est, non adulteratum; sic Nathanael vocatur «verus Israelita, in quo dolus non est,» cap. i, vers. 47. Rursus «in veritate,» id est in officio suo, puta in eo quod æquum et justum erat ipsum facere; hoc enim passim apud Joannem, Davidem et Salomonem significat veritas. Vide dicta cap. ii, 21. Triplex enim est veritas, cordis, oris et operis. Veritas cordis est, qua cor, sive mens, vere rem concipit et intelligit, sicut ipsa in se est; hæc opponitur falsitati et errori. Veritas oris est, qua quis vere loquitur id quod in corde sentit; hæc opponitur mendacio. Veritas operis est, qua quis operatur vere, id est conformiter ad judicium rationis prædictæ, sive qua quis operatur id quod vere in praxi, juxta dictam reule veritate faciendum esse judicat. Hæc opponitur iniquitati et peccato; atque hæc ipsa hic intelligitur, q. d. Diabolus, id est Lucifer cum assectis, «non stetit,» id est non perseveravit, «in veritate,» id est in eo quod ipsum in praxi vere facere oportebat; quia scilicet noluit subesse Deo, qui ipse ut creata/subesse debebat, sed superbens contra eum insurrexit voluitque ei esse par, quasi aller Deus, unde a sua rectitudine, gratia, statu et loco excidit, et dejectus fuit in tartara juxta illud: «Quomodo occidisti de celo, Lucifer, qui mane oriebaris?» Isaiæ xiv, 12. Ita S. Chrysostomus, homilia 54; S. Leo, serm. 40 De Quadrag., et alii. Hinc primo, S. Augustinus, lib. IV Cont. Adimant., cap. iv, per «veritatem» accipit legem, q. d. Diabolus non

perstitit in lege Dei. Alii per « veritatem » accipiunt fidelitatem, *q. d.* Diabolus non perstitit in fidelitate et obedientia quam Deo creatori suo debebat.

Secundo, S. Irenaeus, lib. V, cap. XXII et XXIII, et ex eo Toletus, propria hic « veritatem » accipiunt pro veracitate, quae opponitur mendacio, *q. d.* Diabolus ab initio fuit mendax; suo enim mendacio decepti Adamus et Evam, dicens: « Non moriemini, si ex pomo velito comedatis, sed eritis sicut dii, scientes bonum et malum, » *Gen. III.* Hic sensus valde congruit cum sequentibus, ubi dicitur: « Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, et pater ejus. » Christus enim videtur taxare hic duo vitia Judaeorum quae a patre diabolo didicerunt: primum est homicidium, quo sibi necem machinabantur, sicut diabolus occidit Adamum; secundum est mendacii et calumniae, quo mentiebantur Christum esse falsum prophetam, magum, daemoniacum, etc.

Tertio, Origenes hic, tom. XXIV, accipit veritatem iudicii practici quam deseruit Lucifer, cum peccavit, iudicans sibi esse superbiendum et rebellandum Deo, quod practice erat falsum et erroneum. Nam, ut dicitur *Prov. IV*: « Errant qui operantur malum, » et e contrario sapienter qui operantur bonum, quia sequuntur verum iudicium practicum rectae rationis. Omnia haec vera sunt, et hinc loco congruunt atque ex primo consequuntur. Quia enim Lucifer non stetit in veritate operis et officii sui, hinc pariter exiit a veritate cordis et mentis, ut iudicia practice falsa sibi persuaderet, atque a veritate oris, id est a veracitate, ut suis mendaciis deciperet Evam ceterosque homines.

Non stetit. — Hinc recte colligit S. Augustinus, lib. XI *De Civit.*, cap. XIII et seq., atque ex eo Theologi, diabolum a Deo creatum esse in gratia et iustitia, sed in ea non stesisse, id est non perseverasse: quare errare Manichaeos, dicentes diabolum naturam suam esse malum ad a malo Deo creatum esse malum. Manichaei enim abutebantur illo dicto S. Joannis, *Epist. I*, cap. III: « Ab initio diabolus peccat. » Alius autem est illius loci sensus, ut ibi dixi.

QUIA NON EST VERITAS IN EO. — Scilicet nec veritas cordis, nec oris, nec operis, ut iam dixi; haec enim tres veritates quasi sorores sunt connexae et se mutuo comitantur: hic tamen proprie « veritas » significat veracitatem; probat enim diabolus non stesisse in veritate operis ex effectu, quia scilicet exiit a veracitate, mentitur, fallit et decepti; quia enim diabolus exiit a veritate operis et officii sui, hinc pariter exiit a veritate oris, id est a veracitate, hoc est, mentitur, et plurima mendacia profert ut sequitur. Ita S. Augustinus loco iam citato.

CUM LOQUITUR MENDACIUM, EX PROPRIIS LOQUITUR, QUIA MENDAX EST, ET PATER EJUS. — Arabicus,

quando loquitur mendacium, tantummodo loquitur *Es proprie loquitur, quia?*
quod est illi, *q. d.* Diabolo, postquam a veritate officii et gradus statusque sui angelici exiit, atque sua libertate ex angelo pulcherrimo se fecit teterrimum caedemonem, proprium et quasi innatum est fallere et decipere, ejusque officium peculiare et proprium est mentiri, ut homines seducat et in gehennam summe regnum pertrahat. Hoc enim totus agit, hae omnes suas cogitationes et studia confert; aliud non cogitat, nec desiderat, nec molitur.

Secundo, « ex propriis, » id est ex propria inventionione; quia diabolus fuit inventor mendacii, ac primo omnium inventus est, cum decepti Evam. Homines vero post illum et ab illo decepti, ceperunt fallere et mentiri, ideoque non ex propriis, sed ex alieno, puta ex diaboli imitatione et suggestionem, fallunt et mentiuntur. Ita Origenes, S. Chrysostomus et S. Augustinus, probantque ex eo quod sequitur: « Quia mendax est, et pater ejus. »

Tertio, « ex propriis, » id est ex intrinsicis, ex intimis animae suae penetratibus, quod Hebraei dicunt *benaphso*, id est, *ex anima sua*, loquitur quia infime gaudet mendaciis, gesticulat cum mentiri et fallere potest, sicut fur gaudet suis furtis.

QUIA MENDAX EST, — ex continuo fallendi et mentiendi usu, habitu et officio, adeo ut lotus ex frandibus et mendaciis consutus et conflatus videatur; quod si aliquando verum dicit, contactus dicit, aut certe hoc sine dicit, ut per verum persuadeat falsum et in fraudem inducat.

ET PATER EJUS. — « Ejus, » scilicet diaboli, ait Nonnus. Unde Caius haeretici per diabolum accipiebant Cain. S. Epiphanius vero, *haeresi 38*, accipit ipsum Judam proditorem, quorum pater fuit diabolus mendax, atque ac ipsi fuerunt mendaces. Manichaei vero, teste S. Augustino, *tract. 62*, dicebant ipsum diabolum habere patrem, scilicet Deum malum, a quo creatus foret, qui mendax esset, atque ac filius ejus diabolus. Verum dico, diabolus dicitur hic pater « ejus, » scilicet « mendacii » quod praecessit, quodque rursus in concreto « mendax » includitur. Diabolus autem dicitur pater mendacii: primo, « pater, » id est inventor, quia primus mentitus est artemque mentiendi et fallendi adinventit, quam deinde homines docuit. *See Genes. IV*, 20, dicitur Jabel « pater habitantium in tentoriis, » et frater ejus Jubal « pater canentium citharae et organo; » pater, id est inventor. *Secundo*, « pater, » quia ipse gignit et fingit mendacia, sicut figulus ex luto format et fingit vasa testacea, ipse ergo est « pater, » id est figulus mendacii. Ita S. Augustinus, Leontius, Chrysostomus et alii. Est haec humanitas ejus subsistebat in persona Verbi, hinc Verbum humanitatem suam immunem ab omni peccato, in plena sanctitate conservabat. Si enim humanitas Christi peccasset, persona Verbi peccasset, quod est impossibile. Actiones enim vitiorum sunt personarum, et per-

Hinc diabolus est pater et auctor haeresum, ideoque haereticarum habuerunt demonem patrem sive assessorem, qui eis haereses et argumenta ad eas confirmandas suggestit, uti *de se* factus est Lutherus. Talem habuit Arius, Eunomius, Calvinus, etc., et talem habebit Antichristus; unde Apostolus, *I Timoth. IV*, 1, haereses vocat « doctrinas demoniorum. » Vide ibi dicta.

45. EGO AUTEM SI VERITATEM DICO, NON CREDITIS MIHI. — Est haec minor propositio, quam sub majore subsumit Christus, ut probet Judaeos esse ex patre diabolo. Hic enim ejus est syllogismus:

Quicumque credit mendacio, non veritati, hic est filius diaboli, qui est mendax, et pater ejus;

Alqui vos creditis mendacio, non veritati: Ergo vos estis filii diaboli.

Epiphanius
Christi
probat
Judaeos
esse
diaboli
filios.

« Si, » id est *quia*, ut habet Graecus et nonnulli Latini, *q. d.* Quia ergo veritatem dico, vere vestra vita taxans, ac vere asserens me esse Messiam, vestrum doctorem et salvatorem mundi, idque per miracula probo, vos quia non vultis vestra vita dimittere, nec ea redargui, hinc mihi veritatem dicenti et docenti credere non vultis, sed diabolo, qui suis mendaciis vobis persuadet me esse pseudoprophetam, meaque miracula esse praestigiosa, ideoque esse ficta, non vera. Hinc Arabicus omisso si vertit: *Ego autem veritatem loquor, et non creditis mihi.*

46. QUES EX VOBIS ARGUET ME DE PECCATO ? — Est occupatio; occurrit enim objectioni Judaeorum. Hi enim excipere poterant ac dicere: Nos non credimus tibi, quia tu legem nostram violas et peccas, v. g. sabbatum violas, dum in eo curas paralyticos. Respondet Christus: Proferte ali- quod peccatum, quo legem violem, illudque probate, et patiar mihi a vobis non credi; nam alias demonstravi curationem meam in sabbato esse legis non violationem, sed sanctificationem. Proferte ergo aliud meum peccatum si potestis, meque de illo arguite. En mei censuram et iudicium vobis, licet juratis meis hostibus, pernitio. Magna fuit haec Christi innocentia et confidentia, quia non tantum peccatum, sed vel unbram et suspicionem peccati a se movet, ita ut nullus quidem ei obijcere posset, quod vel minimam peccati haberet speciem. Ipse enim erat impeccabilis, tum propter visionem beatificam, qua fruebatur, uti ob eandem Beati in orculo sunt impeccabiles: quia enim Deum vident summum esse bonum, hinc necessario illud totis viribus amant, et oderunt quidquid illi displicet; tum propter unionem hypostaticam cum Verbo: quia enim humanitas ejus subsistebat in persona Verbi, hinc Verbum humanitatem suam immunem ab omni peccato, in plena sanctitate conservabat. Si enim humanitas Christi peccasset, persona Verbi peccasset, quod est impossibile. Actiones enim vitiorum sunt personarum, et per-

sonis attribuantur. Hinc S. Ambrosius, *in ps. XI*, vers. 13, Deum Patrem ita Christum aliquantulum inducit: « Inter peccatores versatus es, omnium peccata suscepisti, peccatum pro omnibus factus es, sed nullus usus ad te potuit transire peccati. Ita inter homines versatus es, quasi inter angelos versareris. Fecisti terram esse, quod caelum est, ut et ibi peccatum tolleress. »

SI VERITATEM DICO, QUARE NON CREDITIS MIHI? — Alteram Judaeorum exceptionem hic excludit. Dicere enim potuissent Judaei: Nos non credimus tibi, non ob peccatum aliquod a te commissum, sed quia illa quae dicis et doces, non sunt vera. Occurrit Christus, atque: Ego tot rationibus et miraculis probavi vobis doctrinam meam, ut nemo prudens, et odio non excaecatus dubitare possit quin illa sit verissima. Si ergo mea vita est innocentissima, et mea doctrina est verissima, cur mihi non creditis? Veritatem ergo hic non nude assertam, sed ratione demonstratam accipite, ut veritas veritatis demonstrationem complectatur.

47. QUI EX DEO EST, VERBA DEI AUDIT: PROPTEREA VOS NON AUDITIS, QUIA EX DEO NON ESTIS. — Christus hic veram causam assignat, cur Judaei sibi non credant; quia scilicet non Deum, sed diabolum, quasi patrem sequuntur et audiunt, *q. d.* Haec vera est ratio a priori, cur mihi non creditis: quia scilicet non estis ex Deo nati, sed ex diabolo, hoc est, quia non Dei spiritum et iustitiam, sed diaboli auditis et sequimini: « Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei, » *Rom. VIII*. Diabolus enim corda vestra cupiditate, odio et invidia mihi excecavit: quare vos verba Dei, quae ego a Deo missus, vobis annuntio, non auditis, quia illa audire et intelligere non vultis. Quia ergo non estis Dei veraces, sed diaboli mendacii filii, hinc ejus mendaces suggestiones auditis eisque obeditis; Dei vero veracia verba, a me prolata, ad aures admittere non vultis.

Porro S. Augustinus, *tract. 42*, et S. Gregorius, *homil. 12*, hanc sententiam intelligunt de electis et reprobis, *q. d.* Qui a Deo praedestinati et electi est, hic verba Dei audit; propterea vos ea non auditis, quia non estis a Deo praedestinati, sed reprobi. Verum hic sensus est accommodatissimus, non litteralis et genuinus. Nam, ut recte advertit Toletus et Maldonatus, haec non fuit precisa causa, cur Judaei non crederent Christo, sed ea quam dixi. Nam nulli ex his qui nunc non crediderunt Christo, postea predicante Petro et Apostolis, crediderunt et salvati sunt, ut patet *Act. II*. Vice versa nonnulli, qui nunc crediderunt Christo, postea a fide ejus decesserunt, ideoque reprobi sunt, ut colligitur ex *Joan. VI*, 67.

Denique perperam ex hoc loco Manichaei, teste S. Augustino hic, inferebant aliquos homines ex natura sua esse bonos, eo quod a Deo hoc creati, particulam ejus naturae et bonitatis acceperunt; alios vero natura sua esse malos, eo quod a malo principio conditi sint.

Moraliter ex hac Christi sententia infert S. Gregorius, *homil. 18*, alique: « Interrogat se unusquisque si verba Dei in aure cordis percipit, et intelligit unde sit. Celestem patriam desiderare veritas jubet, carnis desideria conteri, mundi gloriam declinare, aliena non appetere, propria largiri. Pensest ergo apud se unusquisque vestrum, si hæc vox Dei in cordis ejus aure convulvit, et quia jam ex Deo sit, agnoscat. » Et paulo post: « Et sunt nonnulli, qui libenter verba Dei suscipiunt, ita ut etiam in fletibus compungantur, sed post lacrymarum tempus, ad iniquitatem redeunt. » Il profecto verba Dei non audiunt, quia hæc exercere opere contemnunt. »

Hinc colligit S. Gregorius signum divinæ prædestinationis esse, si quis verba Dei audiat ejusque sanctis inspirationibus obediat; reprobationis vero, si quis illas repellat, juxta illud *Prov. cap. 1*: « Quia vocavi, et reavistis, etc., ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis id quod timebatis advenerit. » Nam, ut ait Christus, *Joan. x*: « Oves meæ vocem meam audiunt. » Sicut enim ovis, quæ audit vocem pastoris, secuta est a lupo et salva; quæ vero non audit, errans a lupo devoratur: sic et qui Christi pastoris vocem audiunt, salvantur; qui non audiunt, a demone devorantur. Quocirca Christus clare edicit: « Beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud, » *Luc. cap. x*. Hinc S. Bernardus, *serm. 1 in Septuag.*, monachis suis hoc maximum prædestinationis dat signum, quod verba Dei eum fructu resonant. Eorum enim quasi perpetuus erat pectus, quidquid procedit de ore Dei, legendo, meditando, orando investigare et opere adimplere.

48. RESPONDERUNT ERGO JUDEI, ET DIXERUNT EI: NONNE BENE (recte, vere) DICIMUS NOS, QUI SAMARITANUS ES TU, ET DEMONIUM HABES? — « Dicimus, » id est diximus, et dicere solemus: hinc constat id eos dicere solitos, etiamsi id alibi scriptum non sit. Sed cur Christum vocarent Samaritanum? *Primum* causam dat Rupertus, quod Christus cum Samaritanis versatus fuisset, *cap. iv, vers. 40*. Unde objiciebant ei quod eum transfuga, et ex Judeo effectus Samaritanus. *Secundam* dat Maldonatus, quod Judei Christum vocarent Galilæum, quia conceptus et educatus erat in Nazareth, quæ est urbs Galilæe. Galilæi autem vicini erant Samaritanis, unde quasi similes, vel iidem, pari loco et vilitate a Judeis habebantur. *Tertiam* et potissima causa fuit, quod Samaritani partim erant Judei, partim Gentiles, quia cum Deo Judeorum venerant Deos Assyriorum, a quibus prognati erant, *IV Reg. xvii*. Sic Christus eis videbatur partim Judeus, partim Gentilis, quia novam fidem et religionem inducebat; quare videbatur legem adulterare, æque ac majorum traditiones ejusdem legem miscere cum Evangelio, ut Samaritanis judaismum miscerent et corrumperent gentilismo. Denique Samaritanus idem apud

Judeos erat, quod schismaticus et apostata; Samaritani enim a Judeis fecere schisma, et templum sibi erexerunt in monte Garizim, quasi emulum et oppositum templo Judeorum Hierosolymitano, ut dixi *cap. iv, vers. 9*. Ita Origenes, Theophylactus, Ammonius, Leontius, Euthymius. Quare vocare quemquam Samaritanum, ingens erat convicium et probrium; quæ nunc apud Hispanos est vocare aliquem Maurum vel Marzimum.

ET DEMONIUM HABES? — *Primo*, « quia in Beelzebub, principe demoniorum, ejusdem demonia, » uti ipsi objiciunt Christo, *Luc. xi, 13*. Ita Theophylactus. *Secundo*, quia Christus faciebat es Deum, itaque gloriam Dei ad se transferebat, sicut demon, scilicet Lucifer, appetit esse Deus, et gloriam Dei sibi vindicare. Ita Leontius. Hæc sensus videtur genuini, et ita intellexit Christus; unde respondet: « Ego gloriam meam non quero. » *Tertio*, « demonium habes, » id est deliras, insanis, perinde ac lunatici et enervamenti, a demone agitati delirant et insanunt. Sic enim dicitur, *cap. x, vers. 20*: « Dæmonium habet et insanit, quid eum audistis? » et *cap. vii, vers. 20*: « Dæmonium habes, quis te querit interficere? » Atrox hoc fuit Judeorum in Christum convicium et blasphemia, ideoque stupenda Christi in eo tolerando modestia et patientia, ut patet ex modestissimo ejus responso. Ait enim:

49. EGO DEMONIUM NON HABEO, SED HONORIFICO PATREM MEUM, ET VOS INHONORASTIS ME. — Mirare hic Christi in tanta contumelia mansuetudinem, quæ ut verax illam ut falsam negat, sed ut potens convicium non reddit. Unde S. Gregorius, *hom. 18*: « Ecce, inquit, injuriam suscipiens Deus, non contumeliosa verba respondet: cum a proximis contumeliam accipis, etiam eorum verba mala tacere debes, ne ministerium justæ correptionis in arma vertatur furoris. » Et Chrysostomus: « Ubi oportebat Dominum eos docere, et contra eorum superbiam invehi, asper erat; ubi vero exprobrantes sufferre, nulla mansuetudine utebatur, ut scilicet disceremus, quæ ad Deum pertinent, vindicare; quæ vero ad nos, despicere. » Et Augustinus: « Imitemur ejus patientiam, ut perveniamus ad potentiam. »

Dissimulavit Christus nomen Samaritani, quia merum erat convicium contra se, non contra Deum jactum: suam ergo injuriam ulcisci noluit, sed Dei honorem tueri; et quia omnes solebant ipsum esse Galilæum, non Samaritanum; et quia refutatio se habere dæmonium, refutabat partem se esse Samaritanum. Samaritani enim quasi schismatici, erant mancipia demonum. Aiam causam, sed mysticam, non litteralem dat S. Gregorius, *homil. 18*: « Samaritanus, inquit, interpretatur custos, et ipse veraciter custos est, de quo Psalmista ait: Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam; et cui per Isaiam dicitur: Custos quid de nocte?

Custos quid de nocte? Respondere noluit Dominus: Samaritanus non sum; sed: Ego dæmonium non habeo. Duo quippe ei illata fuerunt: unum negavit, aliud tacendo consensit. Custos namque humani generis, et si Samaritanum se non esse diceret, esse se custodem negaret. »

EGO DEMONIUM NON HABEO. — Sed vos potius habetis, ait Leontius, *q. d.* Ego adeo Dei gloriam non adimo, nec eam mihi usurpo, ut fecit dæmon, puta Lucifer, ut assidue honorificem Deum Patrem, deamque omnia me ab illo habere, me ab ipso esse missum, ejus voluntati per omnia obedire, me universa mea illi accepta referre, et ad ejus honorem gloriamque dirigere: vos potius inhonoratis Deum Patrem, quia inhonoratis et acerbissimis conviciis afficitis me, qui sum Dei Patris Filius et legatus in mundo. Ita Leontius. Cæteri generalius explicant de peccato, *q. d.* Ego honorifico Patrem per opera sancta, vos eum inhonoratis per peccata vestra. Ita S. Augustinus, Chrysostomus, Beda, Theophylactus.

50. EGO NON QUERO GLORIAM MEAM (sed Dei Patris): EST QUI QUERAT, ET JUDICET. — *q. d.* Est Deus Pater qui requirit et judicabit, id est vindicabit et puniet acerrime eos qui gloriam meam non ferunt, nec querunt, sed omnibus modis dehonorent et deturpant, uti vos facitis. Ita Chrysostomus, Leontius, Theophylactus, Euthymius.

Dices: Id contrarium videtur illi dicto Christi, *cap. v, vers. 22*: « Pater non judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio. » Respondeo: tibi Christus loquitur de iudicio publico et universali, quod Pater commisit Filio, ut illud peragat in die extremi iudicii; hic vero loquitur de iudicio privato et quotidiano, quo solet Deus Pater injurias Filio ejusque Sanctis factas in hoc mundo vindicare, sicut fecit dum Judeos per Titum et Romanos evertit, ob casum ab eis Christum: idque hoc loco facit innuit et prædicit Christus. Ita Jansenius, Maldonatus et alii. Aliter Glossa: « Est qui judicat, » inquit, hoc est qui discernat meam gloriam a vestra, qui secundum seculum gloriamini, juxta illud Davidis: « Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta. »

51. AMEN, AMEN DICO VOBIS: SI QUI SERMONEM MEUM SERVAVERIT, NON GUSTABIT (id est non sentiet, non experiet) MORTEM IN ÆTERNUM. — Christus tam atroci Judeorum convicio non commotus ad indignationem, sed p. tius ad eorum commiserationem, persistit in sua sententia et doctrina, ostenditque se non querere gloriam suam, sed Judeorum suorum. Unde ait: « Amen, amen, » id est in veritate, verissime et certissime dico, et, ut censet Augustinus, juro vobis quod, si mea dogmata servaveritis, nunquam moriemini morte anime, id est nunquam peccabitis (peccatum enim est mors anime), sed semper vivetis, hic in Dei gratia, et in celo in Dei gloria: corde autem moriemini quidem, sed ab hac morte

ego vos in die iudicii suscitabo, faciamque ut deinde in omni felicitate corporali et spirituali vivatis in omnem æternitatem. Ita S. Augustinus.

52. NUNC COGNOVITIS QUI DEMONIUM HABES. — Dæmon enim tibi suggerit, ut tam superba, quam falsa et absurda loquaris; nimirum quod tuus sermo profligabit a tibi credentibus mortem, cum videamus omnes omnino mori, etiam Prophetas et Sanctos, qualis fuit Abraham. Sed, ut ait S. Gregorius, *homil. 18*: « Solum carnis mortem aspicientes, in veritatis sermone caligant. » Nam, ut ait Beda, Abraham, quem citant mortuus quidem erat corpore, anima autem vivebat. Discite hic, o Religiose, o predicator, o Christiane, a Christo tuo pro bono opere rosi pro calumnia, pro beneficiis maledictiones et maleficia: discite etiam invidiosos benefactores: Christus enim assidue Judeos accens, sanans, a demonibus liberans, ab eis contumelias et probra sibi illata benigne sustinuit, pro beneficiis ingratitude, pro miraculis blasphemias, pro doctrina irrisiones et reprehensiones recepit, et tamen ingratis benefactore non destitit. Hic est apex patientiæ et charitatis.

ABRAHAM MORTUUS EST, ET PROPHETA; ET DICIS: SI QUI SERMONEM MEUM SERVAVERIT, NON GUSTABIT MORTEM IN ÆTERNUM. — *q. d.* Abraham et Propheta, qui Dei sermonem servaverunt, mortui tamen sunt. Ergo tu tibi blasphemias, dum te facis non solum majorem Abraham et Prophetis, sed et Deo ipso, utpote qui dicis sermonem tuum posse credentes servare immunes a morte, cum Dei sermo Abraham et Prophetas a morte liberare non potuerit. Sed alius et potentior erat sermo Dei in ore Christi promulgatus, quam sermo Dei prolatus ad Abraham et Prophetas; nec Abraham et Propheta mortui erant quoad animam, ac licet corpore mortui, resuscitandi tamen erant a Christo ad vitam æternam.

53. NUMQUID TU MAJOR ES PATRE NOSTRO ABRAHAM, QUI MORTUUS EST? ET PROPHETA MORTUUS SUNT. QUEM TEIPSUM FACIS? — Contenti fuere Abraham nominare, quia Abraham ait pater Synagoge et credentium omnium: quare absurdissimum putabant, horrendum et blasphemum, si Christus se præferret Abraham, uti revera prætulit; erat enim ipse Deus et homo, cum Abraham merus esset homo; sed id ignorabant, vel potius credere nolebant Judei.

54. SI EGO GLORIFICO MEIPSUM, GLORIA MEA NIHIL EST (Arabicus, non esset gloria mea quidquam): EST PATER QUI GLORIFICAT ME. — « Hoc ait propter illud quod dixerunt: Quem teipsum facis? inquit S. Augustinus, refert enim gloriam suam ad Patrem suum, de quo ait qui Deus est. »

GLORIA MEA NIHIL EST, — id est nullius ponderis est, nullius valoris, nullius momenti, idque apud vos, ut ait Chrysostomus, sed et apud ceteros homines. Nam in omni tribunali nulli creditur de seipso, sed aliis, puta testibus pro ipse

testantibus. Hoc est quod asseruit, cap. v, vers. 31. « Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum (id est legitimum) : alius est qui testimonium perhibet de me. » Hinc Salomon rancit atque, *Prov. xxvii, 2* : « Laudet te alienus, et non os tuum ; extraneus, et non labia tua. » Objiciebant Ariani : Pater glorificat Filium, ergo ipse major est Filio. Respondet S. Augustinus : « Ecce dico, non legisti ipsum Filium dicentem, quod glorificat Patrem suum ; sed et ille Filium glorificat, et Filius Patrem glorificat ; pone paternam, agnosce æqualitatem, corrige perversitatem. »

33. ET NON COGNOVISTIS EUM ; EGO AUTEM NOVI EUM. — *Primo* et plane, *q. d.* Vos Deum verum, quem colitis, non cognovistis, qui nescitis ipsum esse unum in essentia, et trinum in personis ; putatis enim unum esse in persona, sicut unus est in essentia : nescitis Deum esse Patrem, et me Filium genuisse, ac mox spirando produxisse Spiritum Sanctum. Si enim id secretis, utique cognoscere et crederetis me esse Messiam Dei Filium ; ac vice versa, « si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis, » ait Christus, cap. xiv, 7. Ita S. Chrysostomus, Theophylactus et Beda.

Secundo, S. Augustinus, *q. d.* Creditis unum esse Deum, licet non cognoscatis, id est licet eum non videritis, nec audieritis, juxta illud cap. v, vers. 37 : « Neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem vidistis. » Ergo pariter mihi ejus Filio credere deberetis, ob tot signa et prodigia, quæ odo, etsi divinitatem in me latentem non videratis.

Tertio, « non cognovistis eum, » id est non creditis illi testimonium de me perhibenti dicentique : « Ille est Filius meus dilectus : » non enim cognovistis, vel cognoscere noluitis hanc veram veri Dei fuisse vocem.

Quarto, Euthymius : « Non cognovistis, » id est non ostendistis vos ipsum cognoscere, quia vivitis impie, non ut Dei cultores, sed ut Gentis idololatricæ, estisque ex illis, de quibus dicit Paulus ad *Timum*, cap. i, vers. 16 : « Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. »

ET SI DIXERO QUIA NON SCIO EUM, ERO SIMILIS VOBIS, BENDAK. — Maldonatus censet Judæos a Christo vocari mendaces, quia ei dixerant : « Samaritanus es, et demonium habes ; » hæc enim erant duo crassissima mendacia, imo blasphemie. Magis ad rem S. Chrysostomus, Ammonius, Theophylactus assunt eos a Christo mendaces vocari, quia cum dicerent se nosse Deum, mentiebantur : non enim credebant eum habere Filium, ac trinum esse in personis, ut dixi vers. 33.

SED SCIO EUM, ET SERMO ENIM EJUS SERVO. — *T* et per quæ exponit Theophylactus, *q. d.* Ostendo vobis et factis me Deum Patrem nosse, revereri et colere, quia sermonem ejus reverenter observo et constanter adimpleo. Melius et accipias pro

ideo, *idecirco*, *q. d.* Quia ego nosco Deum Patrem ejusque majestatem, potentiam et sanctitatem clare perspicio ; idecirco illum ut homo summe reverere, ejusque sermonem, id est præcepta plane pleneque observo, quæ vos, o Judæi, non observatis, quia ejus majestatem non noscitis, nec perspicitis, ideoque eam non reveremini. Ita Theophylactus. Porro S. Augustinus : « Sermonem Patris, inquit, tanquam Filium loquebatur, et ipsum erat Verbum Patris, quod hominibus loquebatur, » *q. d.* Apule Christus dixit « sermonem, » non præceptum, quia ipse erat *verbum*, id est Verbum, vel sermo Patris, atque id ipsum eum loqui et prædicare hominibus præcepit Pater, ut scilicet ipsi tam Deum Patrem, quam Deum Filium agnoscerent, crederent, colerent.

56. ABRAHAM PATER VESTER EXULTAVIT, UT VIDERET EUM MEUM ; VIDIT, ET GAVISUS EST. — *Exultavit*, id est exultanti animo expectavit, ait Vatablus ; Arabibus, *desideravit*. Nam, ut ait S. Augustinus : « Non timuit, sed exultavit, credens exultavit sperando, ut videret intelligendo. » Est catachresis.

DIEM MEUM. — Quem ? S. Augustinus accipit Abraham quemque vidit diem quædam
vult
diem
Christi ? diem æternitatis, quo ab æterno Filius a Patre erat genitus, *q. d.* Cupiebat Abraham cognoscere eam generationem æternam ac divinitatem, ut eam crederet et per eam salvaretur. « Vidit, inquit S. Augustinus, diem meum, quia mysterium Trinitatis agnovit. » S. Augustinum ut magistrum more suo sequitur Beda. Hæc accedunt S. Hieronymus, in cap. viii *Daniel*, et S. Gregorius hic, *hom. 18*, qui diem hunc accipiunt illum, quo per tres angelos sibi apparentes, et unum ex eis diutaxat loquentem, quasi per symbolum illi revelatum est mysterium S. Trinitatis. Nam tres vidit, et unum adoravit, *Gen. xviii, 2*.

Verum alii passim accipiunt hic diem humanitatis Christi, non Æternitatis. Unde *primo*, S. Chrysostomus, Ammonius, Theophylactus, Leontius, Euthymius, per diem Christi accipiunt diem passionis, crucifixionis et mortis, *q. d.* Abraham optabat videre crucem et mortem meam, ut per eam ipse æternitatem homines salvarentur.

Secundo et planius, accipias diem qui incarnatus, et qui post novem menses natus est Christus, *q. d.* Abraham exultavit ut videret diem quo ego incarnarer et nascerer, quia ex me sperabat salutem sibi totique mundo. Omnes enim Prophetæ et Patriarchæ, quorum pater et patriarcha erat Abraham, summe desiderabant adventum Messie, et *verbi* incarnationem Christi divinitatem, ut per unum a peccatis, sequerentur in limbo liberarentur. Unde Joannes Alba, *Electio, sancta Script.*, cap. xxvii : Abraham, inquit, desideravit videre diem Christi, hoc est potiri felicitate et gratia a Christo allatis. Videre enim sæpe significat potiri, frui, possidere, per catachresin. Ut, « Credo videre bona (hoc est frui bonis) Domini in terra viventium. »

VIDIT ET GAVISUS EST. — « Vidit, » id est per fidem cognovit et credidit, ac rursum, quasi per figuram inspicit, cum jussus fuit a Deo immolare Isaac filium, *Gen. xxii, 10 et 18* ; hæc enim immolatio erat typus et figura immolationis Christi in cruce. Ita S. Chrysostomus, S. Augustinus, Theophylactus, Euthymius, Leontius, Ammonius. Addit S. Augustinus et S. Bernardus, *serm. 6 De Vigilia Natalis Domini*, respici hic ad factum Abrahæ, quo manu admola femori adjuravit servum suum, significans ex femore suo nasciturum Christum, *Gen. xxiv, 2*.

Secundo, alii : « Vidit, » inquit, id est per prophetiam revelationem cognovit, sicut ceteri Prophetæ. Verum hæc non fuisse visio, sed prævisio et prophetica prænotio, quæ spectat futurum, cum visio sit rei presentis. Ita Eucherius in *Quest. in Joannem*.

Tertio ergo et genuine, Abraham in limbo existens « vidit, » id est cognovit diem et tempus, quo incarnatus et natus est Christus, non tantum ex eo quod Simeon, qui Christum unicus expecterat, paulo post moriens descendensque in limbum, annuntiaret Abrahæ natum esse Christum, sequæ cum vidisset et unicus gestasse (idem Abrahæ nuntiavit Anna prophetissa, item Zacharias ; Anna, mater Deiparæ, ac Joannes Baptista, qui ante Christum mortui descenderunt ad limbum) ; sed insuper id ipsum proprie « vidit, » id est oculis mentis, per Dei et Angelorum revelationem, perque claram cognitionem, sive abstractivam, sive potius intuitivam ; hæc enim proprie significat *vidit*. « Videre » enim idem est quod intueri, aspiciere. Abraham ergo e limbo, oculis mentis a Deo elevatis, vidit Christum incarnari et nasci, sicut angelus et beati e celo vident quæ fiunt in terra et inferno ; et S. Anselmus oculis corporeis a Deo elevatis, vidit ea quæ in loco secreto post murum agebantur. Hoc enim summe desiderabat Abraham videre, et quasi presens aspiciere. Atque hoc Abrahæ tanquam patri Christi, cui promissio solemnem de Christo ex se nascituro sæpius a Deo facta fuerat, ob ejus fidem, obedientiam, sanctitatem, ac tot tantaque merita quasi debebatur, ut scilicet Abrahæ patri dicit et credentium, qui per duo millia annorum, sine sua culpa, imo cum magna sanctitate, fide et spe detinebatur in limbo, avidissime expectans Christum liberatorem, ad suam et sanctorum patrum consolationem, ac ad lentendam tam longam anxiamque Christi expectationem ; cognosceret diem quo incarnatus et natus est Christus. Natus enim est Christus post Abraham anno bis millesimo, uti ostendi in *Chronotaxi*, quam præfixi Pentateucho. Abraham ergo per bis mille annos avidè expectavit Christum ; languens et suspirans ad ejus diem natalem ; quare Deus illum ipsi revelavit, et in spiritu ostendit ; atque exultavit et jubilavit Abraham omnnesque Sancti in limbo. Ita Jansenius, Maldonatus

et alii. Denique angelus, qui solantur animas in Purgatorio, multo magis solabantur animas Abrahæ, Patriarcharum et Prophetarum in limbo : quare eis Christi adeo exoptati natiuitatem annuntiaverunt, ut eisdem eandem annuntiaverunt pastoribus, *Luce vi*.

Dicit hoc Christus *primo*, hoc fine, ut ostendat se majorem esse Abrahamo, esseque Deum ; *secundo*, ut ostendat quantum de se absente expectationem habuerit Abraham, quem Judæi Abrahæ filium presentem jam contemnebant ; *tertio*, ut oblique eos punget, *q. d.* Abraham tantum mei desiderium habuit, vos vero me respicistis : ergo non estis genuini Abrahæ filii, sed spurii et degeneres ; unde ait : « Abraham pater vester, » hoc est Abraham, cujus vos filios esse gloriamini, cum ego de eo non glorier, sed potius Abrahæ de me glorietur et exultet.

37. DIXERUNT ERGO JUDEI AD EUM : QUINQUAGINTA ANNOS NONDUM HABES, ET ABRAHAM VIDERISTI? — ut vicissim Abraham te quoque viderit, vidensque exultavit, ut dixisti. Hinc S. Irenæus, *lib. II*, cap. xxxix et xl, colligit Christum in terris ad 50 annos vixisse, sed falso. Communis est enim doctorum sententia, Christum non vixisse nisi 34 annos, eoque non plenus ; scilicet expleto 33 annos, et mortuum esse ann. ætatis 34 partes menses inchoato. S. Chrysostomus et Euthymius pro 50 legit 40, quia Græce litteræ *ϵ* et *υ*, quæ sunt notæ 40 et 50 vicine sunt, ut ex una in aliam facili sit lapsus. Sed passim Latini, Græci, Syri et Arabice legunt 80. Videntur Judæi respicere ad annum seculararem, puta, quinquagesimum, qui erat annus jubilee, *q. d.* Tu, o Jesu, nondum unum sæculum explesti, necdum jubileum absolvisti ; quomodo ergo dicis te vidisse Abraham, qui vixit ante quadraginta sæcula, sive ante 40 jubileos ? Ita Severus Antiochenus, in *Cateca*. Euthymius vero censet Christum, ob maturitatem judicii, ac ob vultus et morum gravitatem ; addunt alii, ob itinera et labores in prædicando exantillatos Judæis visum fuisse 50 annorum. Sed facillime Cias Judæos, ne carpi, vel erroris argui possent, majorem posuisse ætatis Christi numerum et terminum, ad quem certò sciebant Christum non pervenisse. Si enim dixissent 40, timebant ne forte in eo errarent, et e Christo redarguerentur. Multi enim sunt 40 annorum, qui intentionibus videntur vix excedere trigessimum.

38. DIXIT EIS JESUS : AMEN, AMEN DICO VOBIS, ANTIQUAM ABRAHAM FERRET, EGO SUM. — id est fui ab æterno, quia « ego sum qui sum, » *Evangelii III*, id est ego sum Deus. *T* ergo sum notat æternitatem, quia illa semper est pressens, caretque omni præterito et futuro. « Ego ergo sum » æternus, immutabilis, idemque semper et constans. Ita S. Augustinus, Beda, S. Gregorius, Leontius, Euthymius. Quare ego quæ Deus non tantum 80 annos, sed et sæculum Abrahæ infinitis durationibus

passibus anteo et astecedo. Nam, ut ait Tertullianus, lib. *De Trinit.* « Nisi fuisset Deus, consequenter cum ex Abraham fuisset, ante Abraham esse non posset. » Audi S. Augustinum verba Christi prementem et experimentem, *tract.* 43, in fine: « Antequam Abraham fieret: intellige, fieret ad humanam naturam, sum vero, ad divinam pertinere substantiam. Fieret, quia creatura erat Abraham. Non dixit, antequam Abraham esset, ego sum; sed antequam Abraham fieret, qui nisi per me, non fieret, ego sum. Neque hoc dixit: Antequam Abraham fieret, ego factus sum. In principio enim fecit Deus cælum et terram: nam in principio erat Verbum. Antequam fieret Abraham, ego sum. Agnoscite creatorem, discernite creaturam. Qui loquebatur, semen Abrahæ factus erat, et ut Abraham fieret, ante Abraham esse erat. »

30. TULERUNT ERGO LAPIDES, UT JACERENT IN EUM; — tanquam blasphemum, eo quod se præferret Abraham, et conferret æquaretque Deo eterno. Blasphemus enim jubetur lapidari, *Levit.* cap. xxiv, vers. 16. Liquebat Judæos hosce non fuisse eos qui, vers. 30, dicantur credidisse in Christum, ut vult Theophylactus, sed alios Christo adversos et incredulos. Apte S. Augustinus: « Quo, ait, curret tanta Judæorum duritia, nisi ad lapides? » El S. Gregorius, *hom.* 18: « Quem

intelligere non poterant, obruere quærebant. »

JESUS AUTEM ABSCONDIT SE, ET EXIIT DE TEMPIO. — « Abscondit, » non in diebus aliquo tempore; ibi enim eum Judæi sedulo scrutati invenissent, sed « abscondit se » ab oculis eorum, quia vi divina eis se fecit invisibilem, quod et Beati facere possunt: invisibilis ergo per medios hostes ivit illuc, et e templo exit, cedens illorum furori. Ita Leontius, Theophylactus, Euthymius et alii. Audi S. Gregorium, *hom.* 18: « Si potentiam exercere voluisset, eos in suis actibus ligaret, aut eos in penas subite mortis obrueret; sed qui pati venerat, iudicium exercere nolebat. » Et S. Augustinum: « Magis erat commendanda sapientia, quam exercenda potentia. Deserit eos quasi correctionem non suscipientes, non abscondit autem se in angulo templi, quasi timens, aut in domunculam fugiens, aut post murum aut columnam divertens, sed cœlica potestate invisibilem insidiantibus se constituens, per medium illorum exivit, tanquam homo a lapidibus fugit: sed vix illis, a quorum lapideis cordibus Deus fugit! »

Moraliter: Docemur hoc exemplo, ait S. Gregorius, iram superbientium, etiam cum resistere possumus, humiliter declinare. Unde Arabibus veritas, et retrocessit Jesus, et exiit de templo, et transiit per medium eorum occurrens sic.

CAPUT NONUM.

EYNOPSIS CAPITIS.

Christus cæcum natum die sabbati illuminat. Unde, vers. 14, Pharisei Christum quasi sabbati violatorem criminantur; verum cæcus jam videns eum defendit, ideoque, vers. 34, extra Synagogam ejicitur, sed eum recipit, edocetque Christus.

1. Et præteriens Jesus vidit hominem cæcum a nativitate. 2. Et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur? 3. Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus; sed ut manifestetur opera Dei in illo. 4. Me oportet operari opera ejus qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari: 5. quamdum sum in mundo, lux sum mundi. 6. Hæc cum dixisset, exiit in terram, et fecit lutum ex sputo, et linivit lutum super oculos ejus, 7. et dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloe (quod interpretatur Missus). Abiit ergo, et lavit, et venit videns. 8. Itaque vicini, et qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est qui sedebat, et mendicabat? Alii dicebant: Quia hic est. 9. Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille vero dicebat: Quia ego sum. 10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? 11. Respondit: Ille homo qui dicitur Jesus, lutum fecit, et unxit oculos meos, et dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, et lava. Et abiit, et lavi, et video. 12. Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio. 13. Adducunt eum ad Phariseos, qui cæcus fuerat. 14. Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus. 15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisei quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, et lavi, et video. 16. Dicebant ergo ex Phariseis quidam: Non est

hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. 17. Dicunt ergo cæco iterum: Tu, quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta est. 18. Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuisset et vidisset, donec vocaverunt parentes ejus qui viderat, 19. et interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? 20. Responderunt eis parentes ejus, et dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, et quia cæcus natus est; 21. quomodo autem nunc videat, nescimus; aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus; ipsum interrogate; etatem habet, ipse de se loquatur. 22. Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos: jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. 23. Propterea parentes ejus dixerunt: Quia etatem habet, ipsum interrogate. 24. Vocaverunt ergo rursus hominem qui fuerat cæcus, et dixerunt ei: Da gloriam Deo, nos scimus quia hic homo peccator est. 25. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus cum essem, modo video. 26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? 27. Respondit eis: Dixi vobis jam, et audistis: quid iterum vultis audire? numquid et vos vultis discipuli ejus fieri? 28. Maledixerunt ergo ei, et dixerunt: Tu discipulus illius sis; nos autem Moysi discipuli sumus. 29. Nos scimus quia Moysi locutus est Deus; hunc autem nescimus unde sit. 30. Respondit ille homo, et dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis unde sit, et aperuit meos oculos; 31. scimus autem quia peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, hunc exaudit. 32. A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. 33. Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam. 34. Responderunt, et dixerunt ei: In peccatis natus es totus, et tu doces nos? Et ejecerunt eum foras. 35. Audivit Jesus quia ejecerunt eum foras; et cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei? 36. Respondit ille, et dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum? 37. Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. 38. At ille ait: Credo, Domine. Et proci-dens adoravit eum. 39. Et dixit Jesus: In judicium ego in hunc mundum veni; ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant. 40. Et audierunt quidam ex Phariseis, qui cum ipso erant, et dixerunt ei: Numquid et nos cæci sumus? 41. Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum; nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

1. ET PRÆTERIENS JESUS VIDIT HOMINEM CÆCUM A NATIVITATE. — Arabicus, *cæcum natum*. « Præteriens, » id est transiens per medios suos hostes turbamque populi. Unde hæc vox significat cæci curacionem statim (licet id alii negent) ab egressu Christi e templo configisse; cum scilicet invisibiliter abeuntem secuti discipuli, mox ubi oculos hostium effugerat, rursus visibilem factum, agnitionemque consecuti sunt. Causam dat S. Chrysostomus. « Exiens e templo, » inquit, curavit cæcum, sui absentia furorem mitigans, et per signi operationem eorum duritiam molliens.

Veni, — hoc est benignis fixisque in eum oculis intuitus, tanquam ejus misertus eumque visui redditurus. Unde hic Christi intuitus dedit occasionem discipulis querendi causam cæcitatibus ejusdem. Ita S. Chrysostomus. Ipse, inquit, vidit cæcum, non cæcus ad eum accessit. Respexit vero ita attente, ut discipuli interrogarent id

quod sequitur. Mystice, infideles et peccatores cæci sunt: quare Christum videre et querere nequeant, sed necesse est ut Christus eos prior aspiciat oculisque gratiæ suæ complexus illuminet.

CÆCUM A NATIVITATE, — ut ostendatur cæcitas fuisse naturalis et incurabilis; nam cæci per casum facti, ut per humores oculum obducetes, vel per pelliculam oculo obnatam, illis discussis, et hac acu ducta, naturaliter a medicis et chirurgis curantur: quod vero cæcus a nativitate curetur, « non artis est, sed potestatis, » ait S. Ambrosius. Donavit enim Dominus sanitatem, non medicinam exercuit. Eos enim sanavit Dominus, quos nemo curaret. »

Porro, cæcus hic vocabatur Cedonius, sive Cedonius, qui qualis quantusque per Christum evaserit, dicam vers. 38.

Mystice: cæcus a nativitate est genus huma-